

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 17. října 2023 ve věci č. 55351/17 – *Luca proti Moldavsku*

Senát druhé sekce Soudu rozhodl jednomyslně, že došlo k porušení zákazu špatného zacházení podle článku 3 Úmluvy v jeho hmotněprávní i procesní složce, jelikož státní orgány neposkytly stěžovateli dostatečnou ochranu před domácím násilím a neprovedly účinné vyšetřování. Jednomyslně dospěl k závěru, že státní orgány nedostály pozitivním závazkům vyplývajícím z práva na respektování soukromého života dle článku 8 Úmluvy, jelikož neposkytly stěžovateli včasnou podporu k obnovení a usnadnění kontaktu s dětmi. Dále jednomyslně shledal, že došlo k porušení zákazu diskriminace podle článku 14 ve spojení s článkem 3 Úmluvy, neboť uvedené selhání nebylo ojedinělým případem, ale projevem obecného stereotypního přístupu moldavských orgánů k násilí páchanému na ženách.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka žila s přítelem, později manželem, v Itálii, kde se jim v roce 2006 narodily dvě děti. V roce 2012 se manžel s dětmi přestěhoval zpět do Moldavska. Stěžovatelka se k rodině připojila v roce 2015. Podle stěžovatelky ji od té doby manžel začal fyzicky týrat, slovně napadat, obtěžovat a citově zneužívat.

V červenci 2016 podal manžel návrh na rozvod, přičemž žádal svěření dětí do své péče. V srpnu téhož roku stěžovatelka požádala o vydání ochranného opatření, což odůvodnila poukazem na domácí násilí včetně nedávného fyzického útoku manžela na ní. Soud jí obratem vyhověl, když na základě zákona o domácím násilí manžela na tři měsíce vykázal ze společného obydlí a uložil mu, aby se nezdržoval v jeho blízkosti a manželku ani děti nekontaktoval. V témže měsíci se manžel nastěhoval ke své sestře, která bydlela v jiné části stejného domu; posléze se k němu přestěhovaly i děti, jejichž kontakt se stěžovatelkou od té doby ustal, jelikož manžel měl děti proti stěžovateli poštvát. Byt stěžovatelky manžel později odpojil od přívodu vody. Stěžovatelka se obrátila na policii a orgán ochrany dětí, které proti nedodržování ochranného opatření nepodnikly žádné kroky. Pozdější žádost o prodloužení vykazání vnitrostátní soudy zamítly. V listopadu téhož roku manžel stěžovatelku napadl a způsobil jí podlitiny po celém těle včetně hlavy. Žádost o vydání nového ochranného opatření pro stěžovatelku a děti byla zamítnuta. Odvolací soud v dubnu 2017 dospěl k závěru, že stěžovatelka nebyla vystavena fyzickému ani psychickému násilí, přičemž poukázal na to, že jsou s manželem v rozvodovém řízení, a zároveň zdůraznil, že strany by neměly zneužívat řízení o ochraně před domácím násilím jako "prostředek msty".

Stěžovatelka současně v červenci 2016 podala na manžela trestní oznámení, v němž uvedla, že ji fyzicky týrá. Policie pouze uložila manželovi správní pokutu, kterou později soud zrušil. V listopadu 2016 zahájila policie vyšetřování na základě dvou dalších oznámení stěžovatelky – ohledně nedodržování ochranného opatření a způsobení menších zranění stěžovatelce v listopadu 2016. V těchto řízeních byl manžel o tři roky později odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody a zaplacení náhrady škody.

Poté, co se děti v srpnu 2016 přestěhovaly k manželovi a přestaly se s ní stýkat, stanovil soud na návrh stěžovatelky rozvrh kontaktu s dětmi, který v praxi nebyl dodržován. Jiné podpůrné kroky vnitrostátní orgány v této době nepodnikly. V březnu 2022 nabyl právní moci rozsudek o rozvodu manželství, kterým byly děti svěřeny do péče manžela.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatelka na poli článku 3 Úmluvy namítala, že ji vnitrostátní orgány neposkytly účinnou ochranu před domácím násilím.

a) K otázce, zda byla stěžovatelka vystavena zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy

Soud zejména s ohledem na fyzické násilí, které stěžovatelka utrpěla, i psychologickým následkům, dospěl k závěru, že špatné zacházení, kterému byla vystavena, dosáhlo úrovně závažnosti vyžadované pro působnost článku 3 Úmluvy a vznik pozitivní povinnosti státu podle tohoto ustanovení.

b) K otázce, zda vnitrostátní orgány dostaly svým pozitivním závazkům vyplývajícím z článku 3 Úmluvy

1. K povinnosti zavést právní rámec

Mezi stranami nebylo sporu o tom, že právní rámec zavedený zákonem o domácím násilí a příslušnými ustanoveními trestního zákoníku o stíhání domácího násilí byl přiměřený, což Soud neměl důvod zpochybnit.

2. K povinnosti předcházet známému riziku špatného zacházení

Rozsah pozitivních povinností státu předcházet riziku opakování domácího násilí Soud objasnil v rozsudcích *Kurt proti Rakousku* (č. 62903/15, rozsudek velkého senátu ze dne 15. června 2021, § 161 a násl.) a *Tunikova a ostatní proti Rusku* (č. 55974/16 a 3 další, rozsudek ze dne 14. prosince 2021, § 104). Vnitrostátní orgány jsou povinny reagovat urychleně, posouzení rizik musí být autonomní, proaktivní a úplné a v případě existence rizik musí být přijata operativní preventivní opatření.

V projednávané věci vnitrostátní orgány zpočátku reagovaly promptně. Po vypršení platnosti ochranného opatření (vykázání) však žádná další ochranná opatření nezavedly, a to i přes návrh státního zástupce a opakované návrhy stěžovatelky, která upozorňovala na nedodržování vykázání a psychické násilí. Vnitrostátní soudy považovaly její návrhy za nepodložené a zpochybňovaly pravdivost jejích tvrzení i motivaci k jejich podání. V žádném momentu neprovedly vnitrostátní orgány jakékoliv dokumentované posouzení rizika ve vztahu ke stěžovateli (*Tunikova a ostatní proti Rusku*, cit. výše, § 108). Vláda ani v řízení před Soudem nepředložila informace o tom, že by v Moldavsku existovala obecná metodika pro posuzování a zvládání rizika v případech domácího násilí.

Soud dále poukázal na rozpory mezi zjištěními vnitrostátních orgánů v různých řízeních: zatímco v řízení podle zákona o domácím násilí soudy tvrzení stěžovatelky neshledaly jako hodnověrná, v trestním řízení – kde je vyžadován vyšší standard důkazního břemene – byl manžel stěžovatelky shledán vinným ze stejných skutečností týkajících se domácího násilí. Nadto byly žádosti stěžovatelky o vydání nového ochranného opatření zamítnuty zčásti s odůvodněním, že její manžel nebyl ještě v dané době pravomocně odsouzen v trestním řízení. Soud nicméně připomněl, že takový postup zbavuje oběti domácího násilí účinné ochrany a vytváří situaci beztrestnosti, která umožňuje opakování násilí (*Kurt proti Rakousku*, cit. výše, § 165).

Soud navíc nabyl dojmu, že vnitrostátní soudy zcela pominuly psychické násilí, na které stěžovatelka poukazovala, jako skutky, které nespádají do rámce řízení o domácím násilí. Domácí násilí přitom však nemusí zahrnovat "přímou a bezprostřední hrozbu pro život či zdraví oběti" (*Volodina proti Rusku*, č. 41261/17, rozsudek ze dne 9. července 2019, § 56). Za daných okolností mělo náležité posouzení rizika spočívat v analýze celkového jednání stěžovatelčina manžela, včetně tvrzeného psychického násilí, a ne pouze v izolovaném zkoumání jednotlivých incidentů.

Pakliže vnitrostátní soudy vyjádřily pochyby stran pravdivosti stěžovatelčiných tvrzení o domácím násilí, kdy naznačovaly, že za jejími žádostmi o ochranu jsou vedlejší motivy, jedná se dle Soudu o běžný stereotyp v této oblasti, kdy jsou ženy vnímány jako méně důvěryhodné, a tedy jako osoby, od

nichž lze spíše očekávat vymyšlená obvinění (srov. *Opuz proti Turecku*, č. 33401/02, rozsudek ze dne 9. června 2009, § 75).

Soud proto rozhodl, že moldavské orgány nedostály své povinnosti provést okamžité a proaktivní posouzení rizika opakování násilí vůči stěžovatelce a přijmout operativní a preventivní opatření k omezení tohoto rizika.

3. K povinnosti vést účinné vyšetřování

Policie v reakci na první oznámení stěžovatelky v červenci 2016 ne zahájila žádné kroky k zajištění důkazů, což vedlo k zastavení řízení proti manželovi. V návaznosti na další oznámení stěžovatelky se policie omezila na krátká prověřování, která vždy skončila odmítnutím zahájení trestního stíhání. Vyšetřování nedodržování ochranného příkazu (vykázání) a fyzického útoku na stěžovatelku bylo zahájeno teprve v listopadu 2016, za což byl manžel stěžovatelky pravomocně odsouzen až po pěti letech. Vnitrostátní orgány navíc dle Soudu neučinily žádný vážnější pokus o komplexní pohled na celkovou situaci stěžovatelky, jak je v případech domácího násilí vyžadováno (*J. J. proti Chorvatsku*, č. 35898/16, rozsudek ze dne 8. září 2022, § 99; *Tunikova a ostatní proti Rusku*, cit. výše, § 153). Vyšetřovány nebyly nejrůznější projevy násilí, které předcházely fyzickému útoku na stěžovatelku v červenci 2016, ani psychické násilí, na které stěžovatelka poukazovala. Vnitrostátní orgány jsou přitom povinny vést účinné vyšetřování všech forem domácího násilí, včetně násilí psychického, splňující podmínky článku 3 Úmluvy. Stát tak dle Soudu nesplnil svou povinnost účinného vyšetřování.

4. Závěr

Soud s ohledem na výše uvedené dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 3 Úmluvy v jeho hmotněprávní i procesní složce.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka dále namítala, že delší doba, po kterou se nemohla stýkat se svými dětmi, porušila její právo na rodinný život podle článku 8 Úmluvy.

Soud zdůraznil, že právo dítěte vyjádřit svůj názor by nemělo znamenat absolutní právo veta, aniž by se braly v potaz další faktory nebo nejlepší zájmy dítěte (*Suur proti Estonsku*, č. 41736/18, rozsudek ze dne 20. října 2020, § 79). Připustil sice, že opatření k obnovení kontaktu stěžovatelky s dětmi by bylo za daných skutkových okolností složité a časově náročné (srov. *Pisicá proti Moldavsku*, č. 23641/17, rozsudek ze dne 29. října 2019, § 78), kdy v určité fázi již může být kontraproduktivní kontakt přes odpor dětí vynucovat (*Suur proti Estonsku*, cit. výše, § 96), v projednávané věci však moldavské orgány v rámci svého rozhodování nezohlednily domácí násilí, kterému byla stěžovatelka vystavena (srov. *Třetí souhrnnou zprávu o činnosti GREVIO*, s. 53–54), vycházely prakticky výlučně z odmítavého postoje dětí, spolehly se na ujištění manžela, že kontaktu dětí se stěžovatelkou nebude bránit, a nepodnikly včasné kroky k usnadnění a zprostředkování kontaktu stěžovatelky s dětmi. Vláda navíc Soudu nepředložila žádné informace o tom, že by se příslušné vnitrostátní orgány zabývaly otázkou, zda postoj dětí souvisel s tím, že byly svědky domácího násilí a sdílely domácnost s pachatelem takového násilí, jakož ani o tom, že by si tyto orgány byly vědomy zranitelnosti stěžovatelky jakožto oběti domácího násilí. Stěžovatelka byla ve výsledku při své snaze o udržení kontaktu s dětmi ponechána bez podpory státních orgánů. Vzhledem k uvedenému Soud shledal, že byl porušen i článek 8 Úmluvy.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 ÚMLUVY

Stěžovatelka konečně namítala, že došlo k porušení jejich práv chráněných článkem 14 ve spojení s článkem 3 Úmluvy, jelikož postup moldavských orgánů v její věci nebyl ojedinělým selháním, ale byl způsoben jejich obecnou přezíravostí a zaujatostí vůči ženám v případech genderově podmíněného násilí.

Commented [MJ1]: <https://rm.coe.int/prems-055022-gbr-2574-rapportmultiannuelgrevio-texte-web-16x24/1680a6e183>

Soud poukázal na slovní spojení užitá vnitrostátními orgány v jejich rozhodnutích, která zlehčovala závažnost tvrzení vznesených stěžovatelkou ("nedorozumění v rodině"; "přehnaně dramatická"; "projev nespokojenosti") a naznačovala, že stěžovatelka sleduje jiný cíl a o opatření proti domácímu násilí žádá z pomsty. Takový typ jazyka dle Soudu v sobě nese předsudky a mýty o ženách zneužívajících systém ochrany před domácím násilím, což Výbor OSN pro odstranění všech forem diskriminace žen v minulosti odsoudil a vyzval státy, které jsou stranou Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen, aby zajistily spravedlivé a nezájaté řízení v případech týkajících se genderově podmíněného násilí, které bude prosté jakýchkoli stereotypů a diskriminačních praktik (*Obecné doporučení č. 33 o přístupu žen ke spravedlnosti*; *Obecné doporučení č. 35 o genderově podmíněném násilí páchaném na ženách*). Jednání moldavských orgánů nebylo dle Soudu pouze ojedinělým selháním či průtahy při řešení násilí vůči stěžovatelce, ale ve skutečnosti odráželo diskriminační přístup vůči ní jako ženě, neboť násilí ve skutečnosti schvalovalo. Soud proto rozhodl, že došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 3 Úmluvy.

Commented [MJ2]: https://dev.mezisoudy.cz/database-judikatury/detail-rozhodnuti/5a127bc1-b05a-11ee-aeef2-2cea7f51f963_obecne-doporuceni-c-33-2015-o-pristupu-zen-ke-spravedlnosti

Commented [MJ3]: https://dev.mezisoudy.cz/database-judikatury/detail-rozhodnuti/21d6155d-b06d-11ee-aeef2-2cea7f51f963_obecne-doporuceni-c-35-2017-o-genderove-podminenem-nasili-pachanem-na-zenach